

Nr 89

Av fru Ekendahl m. fl., om ytterligare åtgärder för tillsyn av barn till förvärvsarbetande mödrar.

(Lika lydande med motion nr 131 i Första kammaren)

Huruvida nationalprodukten ökar i önskvärd takt beror bl. a. av tillgången på arbetskraft. Enligt uppgifter i föredrag av den nu arbetande långtidsutredningens ordförande har offentliga och enskilda företag utvecklingsplaner, som under de närmaste åren möjliggör en årlig ökning av nationalprodukten med 4 procent. Arbetskraften kan dock komma att visa sig otillräcklig för denna expansionstakt; endast genom en ökning av förvärvsverksamheten bland kvinnor synes antalet sysselsatta kunna öka. Rekryteringen av arbetskraft från andra länder kan blott i ringa grad påverka dessa förhållanden.

I nämnda sammanhang torde det vara ett allmänt godtaget mål, att kvinnorna skall ha fritt val av verksamhetsfält — inom eller utom hemmet. En första förutsättning därför är emellertid, att samhället i tillräcklig omfattning svarar för barntillsynen. Det finns inget material som ger kvalificerat svar på frågan om behovet av institutioner för tillsyn av barn till förvärvsarbetande mödrar. Enligt en av arbetsmarknadens kvinnonämnd utförd undersökning vet man dock att det år 1960 saknades institutioner för barntillsyn på omkring hälften av de i undersökningen ingående orterna. Därmed står också klart, att det nyss angivna målet är en chimär för många kvinnor.

I många fall är det emellertid en tvingande nödvändighet för modern att bidra till familjens försörjning genom att gå ut i förvärvsarbete. Det gäller i första hand den ensamstående, men också den vars make t. ex. är långvarigt sjuk. Bristen på organiserad barntillsyn leder till att barnen i många fall lämnas att ta vård om sig själva. I den situationen befann sig ungefär en fjärdedel av barnen under 10 år (68 av 281) i den undersökning som redovisas i publikationen Konsumentinstitutet meddelar, nr 9/1961. De vådor för barnens fostran och personlighetsdanning, som dessa förhållanden kan leda till, bär samhället ansvaret för. Oron för barnens välbefinnande samt skuld känslor medför — förutom bekymren att hushålla med i regel ytterst knappa resurser — svåra psykiska påfrestningar för dessa kvinnor. Det kan tilläggas, att knappt 10 procent av barnen i nämnda undersökning (25 av 281) vistades i daghem eller familjedaghem.

Utgångspunkten för statsmakternas behandling av denna fråga bör vara, att det finns ett för medborgarna gemensamt intresse att möjliggöra möd-

rarnas förvärvsarbete under sådana former att negativa biverkningar för barnens utveckling och mödrarnas levnadsförhållanden undvikes. Primärt kan detta synas vara ett intresse enbart för de arbetsgivare som har behov av denna arbetskraft. Det inses emellertid lätt, att man — på grund av att den enskilde arbetsgivarens intresse främst är knutet till det egna företaget — riskerar att erhålla socialt icke godtagbara verkningar om hela frågans lösning överlämnas till dem.

Kommunerna är i de flesta fall huvudmän för denna verksamhet. Den drivs dels med bidrag till anläggningskostnader ur allmänna arvsfondens medel, dels med statsbidrag till personalens avlöning. Kommunernas engagemang i bostadsförsörjningen och expansionen inom övriga kommunala verksamhetsgrenar har medfört en tendens till att de kommunala myndigheterna hesiterar inför kostnadskrävande serviceåtgärder, framför allt om dessa inte alls eller först på någon sikt ger ökade skatteintäkter. Systemet för skatteavräkning medför en minst tvåårig eftersläpning i kommunernas intäkter vid en ökning av skatteunderlaget. Det erfordras alltså bidrag av betydande storlek för att övervinna den brist på intresse för barntillsynens organiserande som kan underbyggas av kommunalekonomiska skäl.

Statsmakterna har vid olika tillfällen uttalat, att full sysselsättning är ett mål för den ekonomiska politiken. Därför har arbetsmarknadspolitiken under senare år effektiviserats; i årets budget föreslås ytterligare åtgärder i detta syfte. En begränsning av arbetsförmedlingarnas möjligheter att anvisa lämpliga arbetssökande och att tillgodose en ökad efterfrågan på arbetskraft är ofta att barntillsynen inte är organiserad eller har otillräcklig kapacitet. För att undanröja dessa svårigheter synes det vara nödvändigt att väsentligt öka statsbidraget till de kommuner som driver daghem, fritidshem och tillsyn av sjuka barn. Man bör också kunna uppnå, att planläggningen och genomförandet av denna verksamhet kan ske i samråd mellan vederbörande kommunala organ och ortens arbetsförmedling. Arbetsförmedlingen skulle därvid — i medvetande om den relativt låga belastningen på kommunernas ekonomi och de utökade möjligheterna att tillgodose de arbetssökandes behov — kunna medverka till verksamhetens utbyggande och rationella utnyttjande.

Statens stöd till denna verksamhet utgår efter tre linjer: bidrag till lärarutbildningen, bidrag till personalens avlöning samt bidrag ur allmänna arvsfonden till byggnader och inventarier.

1958 års förskollärarytredning föreslog i ett år 1960 avgivet betänkande att förskoleseminarierna skulle förstärkas. Socialministern anförde emellertid, att visserligen gav remissyttrandena ett otvetydigt förord för seminariernas förstärkande, men meningarna var delade beträffande tillsynsfrågan och vissa andra förslag. Därför erfordrades kompletterande utredningar innan statsmakterna kunde ta ställning till de förslag som framlagts i betänkandet. Det framgår av årets statsverksproposition, att i varje fall frågan om ökat bidrag till existerande förskoleseminarier kommer att framföras i en särskild proposition.

Det finns emellertid två förhållanden som gör frågan om utbildningens organisation och omfattning särskilt aktuell. De sakkunniga anför för det första, att det råder en öppen brist på betydligt över 100 förskollärare. Vidare är antalet vakanta förskollärartjänster relativt sett störst i daghemmen. Den totala bristen skulle emellertid med nuvarande omfattning av examinationen komma att öka till 350 år 1965 och 670 år 1970. De sakkunnigas beräkningar bygger på en försiktig uppskattning av verksamhetens utveckling.

För det andra påverkar också utbildningstidens längd frågan om vilka åtgärder som behövs. En utbyggd seminarieorganisation ger full effekt först efter en ganska lång övergångstid. Det synes därför nödvändigt att överväga åtgärder för en snabbutbildning av förskollärare i en sådan omfattning att den öppna bristen med det snaraste avhjälpes.

Budgetåret 1959/60 uppgick kommunernas beräknade driftkostnader för daghemmen till ungefär 56,6 milj. kr. För samma tid lämnade staten bidrag till verksamheten med 4,8 milj. kr., vilket utgjorde knappt 8,5 procent av nämnda kostnader. Då bidraget till anstalter för halvöppen barnavård år 1944 infördes utgjorde det 13 procent. Under mellantiden, då statsmakernas mål för familjepolitiken men framför allt för arbetsmarknadspolitiken väsentligt höjts, har alltså stödet till dessa institutioner påtagligt minskat i relativ omfattning. Med den brist på daghemsplatser som inledningsvis redovisats är det uppenbart att statsmakernas stöd är otillräckligt. Föredragande statsrådet har visserligen i årets statsverksproposition förordat, att statsbidraget till daghemmen skall räknas upp, men inte heller detta förslag torde vara tillräckligt för att ge önskad effekt. Även om den relativa höjningen av anslaget är stor — 40 procent — blir dock den faktiska ökningen obetydlig.

Anläggningskostnaderna för daghemmen bestrids av kommunerna. Kungl. Maj:t lämnar dock bidrag därtill av de medel som står till dess förfogande enligt reglerna för allmänna arvsfonden. Dessa bidrag utgår med högst hälften av kostnaderna för byggnader, dock med ett visst tak, samt hälften eller — om verksamheten skall bedrivas i förhyrda lokaler — två tredjedelar av kostnaderna för anskaffande av inventarier. Under budgetåret 1960/61 lämnades bidrag med 703 000 kr. till barnstugor. Fördelningen mellan barn-daghem, eftermiddagshem etc. å ena och lekskolor å andra sidan redovisas ej i riksdagsberättelsen. Totalt utgjorde anslagen av allmänna arvsfondens medel nämnda budgetår 3 496 000 kr.

För att statsmakterna skall kunna åstadkomma en sådan expansion av verksamheten, som vi i det föregående visat är erforderlig, torde det vara nödvändigt att överväga både höjda bidrag till anläggnings- och inventarie-kostnader och deras finansiering med även andra medel än de relativt begränsade belopp som kan ifrågakomma ur allmänna arvsfonden.

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller

att Kungl. Maj:t måtte överväga att organisera en tillfällig snabbutbildning av förskollärare i en sådan omfattning, att

den öppna bristen på sådan personal vid daghemmen snarast täcks, samt

att Kungl. Maj:t — med utgångspunkt från statsmakternas mål inom arbetsmarknads- och familjepolitiken samt med beaktande av ovan framförda fakta och argument — skyndsamt låter utreda omfattningen av och formerna för statens stöd åt institutioner för tillsyn av barn till förvärvsarbetande mödrar och förelägger nästa års riksdag de förslag, som utredningen motiverar.

Stockholm den 23 januari 1962

Sigrid Ekendahl

Svante Lundkvist

Rosa Andersson

Anna-Greta Skantz

Valter Kristenson

Hans Hagnell

Gunnar Carlsson